

ГЕОГРАФІЧНА НАУКА І ОСВІТА У ВИМІРАХ ХХІ СТОЛІТТЯ

(присвячена 150-ій річниці від
дня народження Володимира Гнатюка)

Тернопіль, 13 травня 2021 р.

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Географічний факультет
Кафедра географії та методики її навчання

ГЕОГРАФІЧНА НАУКА І ОСВІТА У ВИМІРАХ ХХІ СТОЛІТТЯ

*(присвячена 150-ій річниці від дня народження
Володимира Гнатюка)*

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної
конференції студентів, аспірантів та молодих науковців
(м.Тернопіль, 13 травня 2021 р.)

Тернопіль 2021

*Рекомендовано до друку вченою радою
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
(протокол № 12 від 25. 05. 2021 р.)*

Редакційна колегія:

Заставецька Л. Б. – доктор географічних наук, професор;
Сивий М. Я. – доктор географічних наук, професор;
Варакута О. М. – кандидат педагогічних наук, доцент;
Дем'ячук П. М. – кандидат географічних наук, доцент;
Заблоцький Б. В. – кандидат географічних наук, доцент;
Питуляк М. В. – кандидат географічних наук, доцент;
Питуляк М. Р. – кандидат географічних наук, доцент;
Потокій М. В. – кандидат географічних наук, доцент;
Таранова Н. Б. – кандидат географічних наук, доцент;
Гавришиок Б. Б. – кандидат географічних наук, викладач;
Гулик С. В. – кандидат географічних наук, викладач.

Рецензенти:

Пугач С. О. – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Волинської національного університету імені Лесі України;
Смочко Н. М. – кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри туризму і географії Мукачівського державного університету;
Стецько Н. П. – кандидат географічних наук, доцент кафедри геоекології і методики навчання екологічних дисциплін Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

- Г 35   Географічна наука і освіта у вимірах ХХІ століття (присвячена 150-ій річниці від дня народження Володимира Гнатюка): Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців (м. Тернопіль, 13 травня 2021 р.). – Тернопіль, 2021. – 224 с.

До збірника матеріалів конференції ввійшли результати наукових досліджень молодих вчених, представлених на Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих науковців, що відбулася у м. Тернополі 13 травня 2021 р. Вони охоплюють широке коло питань у галузі географії, краєзнавства, регіональних студій. Збірник присвячений 150-ій річниці від дня народження визначного діяча науки і культури України – Володимира Гнатюка, ім'я якого носить Тернопільський національний педагогічний університет.

Для фахівців у галузі географії, туризму, працівників державних і громадських природоохоронних закладів і установ, учителів та студентів, широкого кола читачів.

РОЗДІЛ 5

**СУЧАСНІ
ПРОВЛЕМИ
ТА ТЕНДЕНЦІЇ
РОЗВИТКУ
ШКІЛЬНОЇ
ГЕОГРАФІЧНОЇ
НАУКИ**

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

Ганич Р. В.

*Львівський національний університет імені Івана Франка
Науковий керівник – асист. Котик Л. І.*

Екологічна компетентність дітей – основа розвитку особистості у ХХІ ст. у контексті реалізації стратегії збалансованого розвитку та гарантування виживання майбутніх поколінь в умовах наростання глобальної екологічної кризи та незворотності швидких кліматичних змін.

Компетентність – це здатність приймати рішення й нести відповідальність за їхню реалізацію у різних галузях людської діяльності. Поняття компетентності передбачає сукупність фізичних та інтелектуальних якостей учня і властивостей, необхідних їм для самостійного й ефективного виходу з різних життєвих ситуацій, щоб створити кращі умови для себе у конструктивній взаємодії з іншими [3].

Компетентність означає наявність знань про діяльність у різних життєвих ситуаціях людини, навичок творчого володіння інтелектуальним і фізичним інструментарієм [4], здатність взаємодіяти з іншими людьми в різних ситуаціях, враховуючи і конфліктні; характеризує повноту, достатність та адекватність здійснюваних дій, що базуються на наявності різнопланових глибоких знань та відповідного практичного досвіду [2, 3]. Аналізуючи компетентність необхідно враховувати не тільки те, що знає людина (знання компетенція) і якими методами вона користується, але й те, що рухає її діями (мотивація), які погляди вона поділяє (ціннісний аспект особистості), як вона реагує на різні ситуації (емоційна та психологічна стійкість і зрілість, відповідальність за власні дії), причому все це розглядається не окремо, а в цілому.

Проблема вивчення екологічних викликів, як основа формування екологічної компетентності має міждисциплінарний характер. Найповніше вона розкривається у географії, однією з наскрізних змістових ліній вивчення якої у середній школі на рівні з лінією «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність» є «Екологічна безпека і ста-

лий розвиток» [2]. Її метою є формування в учнів громадянської активності, відповідальності й екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань довкілля і розвитку суспільства. Позитивом є й те, що у шкільній освіті навчальний курс географія – єдиний предмет, який розглядає екологічну тематику через призму перебігу екологічних проблем на п'ятьох просторових рівнях: глобальному, макрорегіональному, загальнодержавному, субрегіональному і локальному [1]. Застосування цього підходу дає змогу формувати в учнів цілісну картину світу щодо екологічних викликів сьогодення з посиленням акцентом на особливостях перебігу проблеми на території власної держави, регіону, місцевості проживання.

Імплементация змістової лінії «Екологічна безпека і сталий розвиток» при вивченні географії у середній школі забезпечує [1, с. 14-15]:

- розуміння унікальності природних та антропогенних ландшафтів;
- усвідомлення деструктивного впливу діяльності людини на природні комплекси різного масштабного рівня;
- готовність до оцінки наслідків діяльності людини щодо природного довкілля;
- можливість прогнозувати розвиток екологічних проблем на локальному, субрегіональному, загальнодержавному, глобальному рівнях.

Екологічна компетентність та проблема її формування у процесі засвоєння учнями курсу «Україна і світове господарство» (9 клас) наскрізно проходить через увесь процес навчання. Її формування (на прикладі географії у 9 класі) розпочинається з теми «Національна економіка і світове господарство», де учням пропонується ознайомитися з поняттям «національна економіка» та проаналізувати чинники, що впливають на її формування, де вагому роль відіграє екологічний чинник. Останній виступає у ролі стимулятора розвитку національного господарства, загалом, чи окремих сфер, зокрема – становлення туризму, рекреаційної діяльності, медичної сфери тощо) або його обмежувачем – діяльність у районі видобутку корисних копалин, діяльність на постмайнінгових територіях тощо.

Найповніше формування компетентності здійснюється у темі «Глобальні проблеми людства», де учні мають змогу проаналізувати геопросторові особливості глобальної екологічної проблеми у світі, пов'язати прояв проблеми з розташування та функціонуванням небезпечних промислових підприємств на території свого проживання, звернути увагу на вплив інтенсивних транспортних потоків (автобани, транспортні габи, морські й річкові порти) на здоров'я людей і природне довкілля тощо.

Наскрізною ниткою формулювання екологічної компетентності проходить через теми розділу «Первинний сектор господарства», вивчивши які учні повинні усвідомлювати свою відповідальність за розвиток сільського господарства в державі, збереження лісових ресурсів, критично аналізувати обсяги видобутку корисних копалин в державі та пропонувати альтернативні варіанти розвитку сфери господарства на постмайнінгових територіях.

Після вивчення розділу «Вторинний сектор господарства» учні мають володіти навиками аналізу впливу промислових підприємств на довкілля за регіонами України та на локальному рівні, обґрунтовувати доцільність впровадження енергоощадних та сировинноощадних технологій у господарство.

Вивчення тем розділу «Третинний сектор господарства» дає змогу учням усвідомити важливість використання екологічних видів транспорту, впровадження обмежувачів для розвитку туризму та рекреаційної діяльності, доцільність створення природоохоронних територій тощо. Наприклад, при опрацюванні теми «Транспорт» для формування розуміння катастрофічності екологічного навантаження автотранспорту у великих містах доцільним є проведення сумісного з учнями соціологічного дослідження на тему оцінки відношення населення до автотранспорту у місті з погляду шумового і світлового забруднення, порушення цілісності соціального середовища проживання, особливо в нових висотних житлових мікрорайонах тощо. Це дасть змогу не тільки розширити екологічний кругозір учнів й посилити їхню екологічну компетентність, а й поглибити їхні пошукові навики, підвищити почуття індивідуальної й колективної відповідальності, посилити зацікавленість до вивчення географії у школі шляхом розкриття прикладного аспекту предмета.

З метою підвищення екологічної компетентності учнів, а також ознайомлення із технологіями виробництва, функціонуванням промислових, транспортних, сільськогосподарських підприємств, закладів сфери послуг доцільним є проведення у руслі засвоєння курсу «Україна і світове господарство» навчальних екскурсій на промислові підприємства та заклади сфери послуг. Наприклад, у межах м. Львова, це може бути панчішно-шкарпеткова фабрика «Весна» (вул. Дж. Вашингтона), підприємство із виробництва медичної апаратури «РЕМА», транспортно-логістичне підприємство «Міст-Експрес» чи «Нова Пошта», підприємство із гуртового та роздрібного продажу сільськогосподарської продукції «Шувар» тощо.

Акцентування уваги на уроках географії на екологічну складову життєдіяльності людини, необхідність дотримання й популяризації у повсякденному житті концепції сталого розвитку, пропагування досягнення цілей тисячоліття проголошених ООН, відмови від надмірного споживання товарів і послуг тощо сприятиме формуванню екологічної компетентності учнів.

Список використаних джерел

1. Ганич Р., Котик Л. Вивчення територіальних екологічних проблем у середній школі / Реалії, проблеми та перспективи розвитку географії в Україні : XXI-а Всеукр. студ. наук. конф. Львів. 2020. С. 14-17.
2. Географія. 6-9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://mon.gov.ua>
3. Життєва компетентність особистості: науково-методичний посібник / за ред. Л. В. Сохань. Київ. 2003.
4. Нова українська школа. URL: <https://nus.org.ua>
5. Котик Л. І., Ганич Р. В. Вивчення екологічних проблем у середній школі (на прикладі навчальних підручників з географії для 9 класу). Priority Directions of Science Development. Abstracts of the 4th International Scientific and Practical Conference. Lviv. 2020. Pp. 320-324.

Наукове видання

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців

ГЕОГРАФІЧНА НАУКА І ОСВІТА У ВИМІРАХ ХХІ СТОЛІТТЯ

*(присвячена 150-й річниці від дня народження
Володимира Гнатюка)*

м. Тернопіль, 13 травня 2021 року

Відповідальний за випуск: *Л. Б. Заставецька*
Художнє оформлення обкладинки: *П. М. Дем'янчук*
Комп'ютерна верстка: *П. М. Дем'янчук*

Матеріали надруковані в авторській редакції.
Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір,
точність наведених фактів, цитат, власних імен, дат та інших відомостей.

Підписано до друку 17.05.2021.
Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman.
Умов.-друк. арк. 13,44. Обл.-вид. арк. 9,48
Наклад 30 прим.
Замовлення № 05/21/3-4

Видавець та виготувач:

ФОП Осадца Ю.В
м. Тернопіль, вул. Винниченка, 9/7
тел. (0352) 40-08-12, (0352) 40-00-63, (097) 988-53-23

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
№ 46 від 07 березня

Тернопіль, 13 травня 2021 р.

ГЕОГРАФІЧНА НАУКА І ОСВІТА У ВИМІРАХ ХХІ СТОЛІТТЯ

(присвячена 150-ій річниці від
дня народження Володимира Гнатюка)